

کودتایی که زمینه‌ساز سلطنت رضاخان شد

۲۱ تیر ۱۳۹۴ ساعت ۱۸:۰۶

انگلیسی‌ها پس از جنگ جهانی اول به این نتیجه رسیدند که جهت دستیابی بیشتر به منابع ایران، به ناچار باید کودتایی در ایران انجام دهند تا حکومت سرسپرده‌های را بر سر کار آورند

در این راستا آنان دو مهره وابسته سیاسی و نظامی نیاز داشتند که از این میان سیدضیاءالدین طباطبایی را به عنوان چهره سیاسی، و رضاخان پهلوی را به عنوان چهره نظامی برگزیدند.

قبل از کودتا، رضاخان توافق کرد که پس از فتح تهران توسط نیروهای قزاق، مقام نخست‌وزیری به سیدضیاءالدین سپرده شود. سرانجام در اوایل اسفند ۱۲۹۹ش، قوای قزاق به فرماندهی رضا خان از قزوین به سوی تهران حرکت کردند و بدون هیچ‌گونه مشکل جدی، در سوم اسفند، تهران را تصرف نمودند. احمدشاه قاجار از روی ترس و ناچاری، بدون هیچ واکنش جدی، رضاخان را به عنوان فرمانده کل قوا و همدست وی، سیدضیاءالدین طباطبایی را به سمت نخست وزیر منصوب کرد.

در این میان رضاخان به دلیل فرمانبرداری از دولت انگلیس و نیز سرکوب جنبش‌های آزادیخواهانه مردم ایران، به عنوان عاملی جهت تمرکز قدرت در کشور و حفظ منافع نامشروع انگلیس، مورد حمایت شدید این کشور بود. چهار سال بعد، رضاخان به پادشاهی ایران رسید و تا سال ۱۳۲۰ش، مستبدانه از منافع انگلیس در ایران حمایت و حراست کرد. اما در جریان جنگ جهانی دوم، به دلیل گرایش رضاخان به آلمان، انگلیس وی را از پادشاهی خلع و تبعید کرد.

رضا خان میرپنج فرزند عباسقلی خان سواد کوهی معروف به "داداش بیک" در بیست و دو سالگی به سلک نیروهای قزاق در آمد و در این مسیر پیشرفت کرد. او در بیست سال آینده دوره های مختلف نظامی را تا فرماندهی هنگ قزاقخانه (آتریاد) همدان طی کرد. در سوم اسفند سال ۱۲۹۹ هجری شمسی واحدهای قزاق مقیم قزوین به فرماندهی رضاخان میر پنج وارد تهران شدند.

کودتای سوم اسفند ۱۲۹۹ با توجه به تاثیرات فراوان آن بر حیات سیاسی، اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی ایران واقعه ای مهم و در خور توجه است. انگلیسی ها برای اجرای نقشه ای که کشیده بودند به دو چهره سیاسی و نظامی احتیاج داشتند و سرانجام در این میان سید ضیاء الدین طباطبایی مدیر روزنامه رعد و رضاخان میرپنج را برای این کار برگزیدند.

رضاخان سوادکوهی که چند سال قبل توسط اردشیر جی به عوامل انگلستان ملحق شده بود به عنوان عامل نظامی کودتا به ژنرال «آیرون ساید» معرفی شد. در این میان با کمک بانک شاهنشاهی و همکاری نظامی کلنل اسمایس، کاظم خان سیاح مسعود خان کیهان، قوای نظامی و قزاق سازماندهی شده و شرایط برای انجام کودتا و اشغال تهران فراهم شد.

رضا خان در بهمن ماه همان سال در ملاقاتی با آیرون ساید توافق کرده بود که پس از فتح تهران توسط نیروهای قزاق مقام نخست وزیری به سید ضیاء الدین طباطبایی سپرده شود. برای اینکه رضا خان اطمینان حاصل کند که در تصرف تهران مشکلاتی وجود نخواهد داشت ژنرال انگلیسی به او اعلام کرد که احمد شاه در جریان این اقدام قرار دارد و نورمن سفیر انگلستان در تهران مشکلات احتمالی را مرتفع خواهد کرد.

سرانجام در شب سوم اسفند ۱۲۹۹ کودتاچیان وارد تهران شده و نقاط حساس شهر را به اشغال خود درآوردند. با فتح تهران حکومت به دست کودتاچیان افتاد. فردای همان روز سید ضیاءالدین طباطبایی به عنوان نخست وزیر رسماً زمام امور را در دست گرفت. پست حساس وزارت جنگ با اندکی کشمکش در اختیار رضاخان سردار سپه قرار گرفت. پس از آن احمدشاه قاجار حکم ریاست الوزرایی سید ضیاءالدین طباطبایی یزدی و سرداری سپه ژنرال رضاخان را صادر کرد. سید ضیاء الدین پس از دست گرفتن قدرت بسیاری از شخصیت های سیاسی را دستگیر و به زندان افکند.

از جمله این شخصیت ها آیت الله مدرس بود. سید ضیاء الدین چند روز پس از کودتا به حضور احمد شاه رفت و شاه که نسبت به جان خود به شدت بیم داشت وی را به عنوان نخست وزیر کابینه جدید معرفی کرد.

کابینه سید ضیاء عملاً وظیفه یک محلل برای ورود کابینه رضا خان را ایفا کرد. پس از چندی مقام وزارت جنگ نیز به رضاخان واگذار شد. به این ترتیب با حمایت انگلیسی ها، وی یک به یک پله های ترقی را پیمود و به تدریج به محکم کردن مواضع خود مشغول شد. اما در این مسیر رضا خان با حضور مبارزانی چون سید حسن مدرس نمی توانست به جولان گسترده بپردازد. در دوره چهارم مجلس، رضاخان که در مقام وزارت جنگ بود، کوشید امور دفاعی و اقتصادی را هم در اختیار گیرد.

مدرس در دوازدهم مهر ۱۳۰۱، در جلسه ۱۴۸ دوره چهارم مجلس، نطقی علیه رضاخان ایراد کرد و بر برکناری او تاکید کرد. طرح موهوم جمهوری خواهی نیرنگ دیگر رضاخان بود که مدرس آن را ضد استقلال و هویت ایران و رهاورد تصمیم انگلستان برای تمرکز قدرت در شخص رضاخان خواند و در جهت نابود آتش گام برداشت.

سرانجام گروهی از نمایندگان وابسته، به نیرنگ روی آوردند، مدرس را به بهانه آشتی با رضاخان در منزل قوام السلطنه نگاه داشتند و در غیاب وی سردار سپه با ۹۲ رای مثبت مجلسیان قدرت را به دست گرفت.

منبع: فارس

آدرس مطلب :

<https://www.cafetari.kh.com/news/30961/رضاخان-سلطنت-ساز-زمينه-كودتاچي>